

Finansdepartementet

fi.remissvar@regeringskansliet.sefi.ofa.k.remiss@regeringskansliet.seDatum
2020-09-07Vår handläggare
Ralf Hedin
0151-19261
ralf.hedin@vingaker.se

Vår beteckning

Remissvar på Kommunutredningens slutbetänkande ”Starkare kommuner – med kapacitet att klara välfärdsuppdraget” (SOU 2020:8)

Dispositionen nedan följer i stort den som föreslås i remissmissivet.

Inledning

Direktiven till utredningen har hög ambitionsnivå – att utifrån de svåra utmaningar som kommunerna står inför stärka kommunernas kapacitet att fullgöra sina uppgifter. Helt öppna är direktiven dock inte. De anger fyra områden som utredningen ska fokusera på men ger också en möjlighet för utredningen att analysera andra områden. Mot den konstruktionen är det svårt att ha några invändningar. Det finns dock en tydligt angiven begränsning i direktiven som det finns anledning att ifrågasätta: Förslagen får inte innebära ökade kostnader för staten. Det här är en olycklig begränsning av utredningsuppdraget eftersom den statliga nivån på finansiering av det kommunala uppdraget i själva verket är en av de viktigaste frågorna att diskutera, i synnerhet givet de utmaningar som kommunerna står inför och som i delar framgår redan av direktiven. En viktig utgångspunkt borde vara att analysera om de krav som staten genom det samlade regelverket ställer på kommunerna är rimliga i förhållande till den finansiering som staten tillhandahåller. Alternativet till ökad statlig finansiering är annars främst att de kommuner som redan har de kanske tuffaste utmaningarna och samtidigt bland de högre skattesatserna själva ska öka finansieringsgraden genom ytterligare höjda skatter. Den principdiskussionen hade det varit angeläget att ha som en central fråga i direktiven.

Utredningen föreslår i och för sig åtgärder för att se över det kommunalekonomiska utjämnningssystemet. Om just de föreslagna åtgärderna är de bästa kan diskuteras men även den statliga finansieringen av kommunernas uppdrag borde ha analyserats närmare.

Strukturella åtgärder

Stöd och incitament för strategisk samverkan och frivillig sammanläggning av kommuner

Vingåkers kommun tillstyrker förslaget om ekonomiska incitament för de kommuner som satsar på att utveckla strategisk samverkan med andra. Det är allmänt vedertaget att kommuner behöver samverka mer för att möta de utmaningar man redan har och de som kommer. Att skapa, införa och utveckla samverkan tar dock tid och resurser. Det kan också ta flera år innan effekterna märks. Dessa motkrafter kan göra att kommuner tvekar inför att göra satsningar på mer omfattande och strategisk samverkan. Ekonomiska incitament kan här ha en viktig funktion.

Sammanläggningar av mindre kommuner är ett mer tveeggat svärd. Det man kanske vinner på att skapa större kommuner riskerar man förlora i närhet till invånarna och därmed i legitimitet och det kan ta mycket lång tid, flera decennier, innan invånarna uppfattar den nya kommunen som sin naturliga tillhörighet. Att sammanläggning är ett alternativ är naturligt men frivillighet behöver vara den självklara grunden, vilket också utredningen skriver.

Kommunutredningen anser inte att Sverige ska inför en modell med asymmetrisk ansvarsfördelning, alltså att kommuner ska ha olika ansvarsområde beroende på sin storlek. Nackdelarna anses vara betydligt större än fördelarna. Även om det är en rimlig bedömning så bör frågan om asymmetri i en bredare betydelse utredas mer eftersom en av de viktigaste skillnaderna mellan svenska kommuner är att de är så väldigt olika i storlek. Den skillnaden har stor påverkan på många sätt. Ökad samverkan kan vara ett sätt att hämta hem vinsterna med asymmetri utan att de negativa konsekvenserna följer med. Därutöver borde möjligheterna prövas med asymmetriska krav på till exempel redovisningar från kommunerna till olika statliga myndigheter. Ska verkligen mindre kommuner, som disponerar betydligt mindre skattepengar, behöva göra likadana redovisningar inom alla områden som de stora kommunerna?

Försöksverksamhet

Vingåkers kommun välkomnar förslaget om att försöksverksamheter ska få bedrivas med undantag från regelverk. Att under kontrollerade former få göra avsteg från vissa bestämmelser kan vara avgörande för att en kommun ska vara beredd att pröva nya sätt att arbeta. Förutsatt att det också blir ett relativt enkelt förfarande kan antalet försöksverksamheter antas bli större och den övergripande utvecklingen därmed gå fortare.

Former för stöd och analys för att stärka kommunernas kapacitet

Det är bra att Kommunutredningen signalerar att kommunernas utvecklingsarbete är en långsiktig process och att det behöver finnas en formell struktur som stöd för den processen. Frågan är dock om strukturen ska vara uppifrån och ner, som den skulle riskera att bli om den styrs genom en kommundelagation på Regeringskansliet så som utredningen föreslår. En sådan modell riskerar också att uppfattas som distanserad från den verklighet som råder ute i kommunerna, i synnerhet de mindre.

En alternativ lösning är att utgå på ett tydligare sätt från landshövdingarna. De är statens representanter i den mer lokala geografin och har bättre kunskaper om lokala förhållanden än man kan förväntas ha på Regeringskansliet. Dessutom kan de när det gäller kommunal utveckling tillhandahålla en neutral arena och forum för samtal utan att ha egna intressen i vad man kommer fram till, i alla fall inga direkta. Därutöver kan landshövdingarna, tillsammans med kommunerna, vara en stark röst gentemot den nationella nivån. En modell av det här slaget skulle dessutom vara mer nerifrån-och-upp.

Statens åtagande och statlig närvaro i hela landet

Eftersom alla kommuner formellt har samma uppdrag och skyldigheter ska i synnerhet de statliga myndigheter som har starkast koppling till den kommunala verksamheten självklart finnas i samtliga kommuner. Lyhörtheten för lokala behov och anpassningar ska dessutom vara stor i de statliga verksamheter som har stor påverkan på kommunernas förutsättningar, som till exempel när det gäller vägar och annan infrastruktur.

Lika självklart är det att staten ska följa principen att finansiera de utökade uppdrag som läggs på kommunerna. Här finns en del att önska redan idag.

Kommunernas ekonomi

Vingåkers kommun ser mycket positivt på förslaget om den statsbidragsprincip som beskrivs i utredningen. Idag följer en orättvisa av att kommuner beroende på storlek och kapacitet kan ha olika förutsättningar att söka statsbidrag.

Kommunernas kompetensförsörjning

Kompetensförsörjning är redan idag en av kommunsektorns svåraste utmaningar. Den leder till löneglidning och, vilket är värre, till att det inte alltid är personer med rätt kompetens som anställs. Utmaningen kommer att bli större. Jämfört med problemets allvar är utredningens förslag förhållandevis tunna. På det här området krävs mer.

Det specifika förslaget om att minska studieskulden för den som bor och arbetar i kommuner med särskilt stora svårigheter när det gäller kompetensförsörjning är väl värt att pröva men kommer inte kunna vara mer än en liten del av lösningen.

Kommunernas digitaliseringsarbete

Det är enligt vår bedömning helt avgörande att staten tar ett mer långtgående ansvar för digitaliseringen, särskilt för en förvaltningsgemensam infrastruktur, om Sverige ska kunna hämta hem den potential som ligger i ökad digitalisering. Kostnaderna för att detta görs på olika sätt i olika kommuner kan antas vara mycket höga och motverka effektivitet. Det finns dessutom en risk att vi längre fram kommer att tvingas till dyra omställningar för att kunna kommunicera digitalt på ett optimalt, dvs enhetligt, sätt.

Övriga förslag och bedömningar

Kommunutredningen lägger fram några förslag kopplade till kommunernas arbete med klimat- och hållbarhetsarbete. Vingåkers kommun kan bara understryka hur viktigt det är att staten underlättar för kommunerna att bedriva ett professionellt arbete med dessa frågor. Grundtankarna i utredningens förslag om att samla information och att tillhandahålla kunskap är bra. Alla sådana åtgärder bör ha Agenda 2030 som sammanhållande struktur. Det skapar större enhetlighet, en gemensam vokabulär och med en och samma utgångspunkt inom detta område som annars lätt blir spretigt och svåröverskådligt kan kraften i kommunernas totala arbete med dessa frågor antas bli större.

Självklart välkomnas även utredningens förslag om att staten ska underlätta finansiering av bostadsbyggande i kommuner där låga marknadsvärden har en negativ påverkan på möjligheten att finansiera nybyggnation. Det skulle vara ett sätt för staten att visa att man menar allvar med det ofta använda uttrycket ”Hela Sverige ska leva”.